

**«Για μια συντροφιά ανάμεσά μας»:
Η αξιοποίηση του Διαδικτύου (Web2.0) σε άτυπες μορφές
γραμματισμού.
Σχεδιασμός δικτύου αναγνώσεων σε περιβάλλον wiki**

Όνομα: Μαρία Νέζη

**Τίτλος συγγραφέα: Φιλολόγος, Δρ. Διδακτική Λογοτεχνίας, Επιμορφώτρια β΄
Επιπέδου στην Παιδαγωγική Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη
E-mail: marianezi@sch.gr**

Όνομα: Νότα Σεφερλή

**Τίτλος συγγραφέα: Φιλολόγος, Μ. Α. Διδακτική Νέων Ελληνικών,
Επιμορφώτρια β΄ Επιπέδου στην Παιδαγωγική Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη
Διδακτική Πράξη
E-mail: panseferli@sch.gr**

Όνομα: Ελένη Τσενόγλου

**Τίτλος συγγραφέα: Φιλολόγος, Δρ. Κοινωνική Ανθρωπολόγος
E-mail: nellytsenoglou@gmail.com**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισήγησή μας αναφέρεται σε μια δραστηριότητα άτυπης μορφής γραμματισμού με την αξιοποίηση της εφαρμογής wiki, που σχεδιάζεται στο Βαρβάκειο Πειραματικό Γυμνάσιο την τρέχουσα σχολική χρονιά (2008-2009) και αποβλέπει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων πολιτισμικού γραμματισμού. Κεντρικός άξονας της πρότασής μας είναι η δημιουργία ενός δικτύου αναγνώσεων που διευρύνει την πολιτισμική εμπειρία των μαθητών/τριών μας, καθώς εμπλέκει Λογοτεχνία, Ιστορία, Εθνογραφία, Γεωγραφία, Γλώσσα. Με αφετηρία το μυθιστόρημα του Νίκου Θέμελη, «Για μια συντροφιά ανάμεσά μας», οι μαθητές/τριες καλούνται να περιηγηθούν εικονικά και πραγματικά στις παραδουνάβιες ελληνικές παροικίες. Αναζητούν στο διαδίκτυο και επεξεργάζονται ποικίλο ιστορικό, εθνογραφικό, γεωγραφικό υλικό, παράγουν και δημοσιοποιούν κείμενα κριτικού και δημιουργικού λόγου χρησιμοποιώντας, συχνά, περισσότερους από έναν σημειωτικούς πόρους, σχολιάζουν και ανταλλάσσουν απόψεις, αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και με το διδάσκοντα έξω από τα στενά πλαίσια του ωρολόγιου και αναλυτικού προγράμματος. Τέλος, δραματοποιούν σκηνές του μυθιστορήματος και, ακολουθώντας κάποιες από τις διαδρομές των μυθιστορηματικών προσώπων, πραγματοποιούν εκδρομή στη Βιέννη και στη Βουδαπέστη.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Wiki, άτυπες μορφές γραμματισμού, φιλολογικά μαθήματα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρόταση που σας παρουσιάζουμε είναι το προϊόν ενός ευρύτερου προβληματισμού γύρω από τους τρόπους ανανέωσης των διδακτικών πρακτικών μας σε μαθήματα όπως η Λογοτεχνία, η Γλώσσα και η Ιστορία. Επιλέγουμε να σχεδιάσουμε μια διαθεματική, ουσιαστικά, δραστηριότητα αξιοποιώντας τις δυνατότητες που μας παρέχει η σχολική πραγματικότητα για μη τυπικές μορφές γραμματισμού. Η ευέλικτη ζώνη, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η αγωγή υγείας, τα πολιτιστικά προγράμματα, οι σχολικές γιορτές, οι μαθητικές κοινότητες, η διαθεματικότητα εντάσσονται σε αυτές

(Κουτσογιάννης, 2007). Με αυτό τον τρόπο ξεπερνούμε τους περιορισμούς που θέτουν τα διακριτά γνωστικά αντικείμενα (διδασκτέα ύλη, σχολικά εγχειρίδια, ωρολόγιο πρόγραμμα) και επιχειρούμε να διαμορφώσουμε συνθήκες εμπλαισιωμένης μάθησης (situated learning). Οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην παραγωγή και διαχείριση του μορφωτικού υλικού και αναπτύσσουν δεξιότητες και στρατηγικές σε πολλά επίπεδα, νοητικές, κοινωνικές, επικοινωνιακές, καθώς καλούνται να αναπλαισιώσουν τη σχολική γνώση, να συνεργαστούν για την επίλυση πραγματικών προβλημάτων και να δημιουργήσουν κάτι που έχει νόημα γι' αυτούς. Έρχονται σε επαφή με ποικίλα κειμενικά είδη, επικοινωνιακά πλαίσια και σημειωτικούς πόρους με απώτερο στόχο την κατανόηση και παραγωγή λόγου. Σ' ένα τέτοιο περιβάλλον η ανάγνωση της Λογοτεχνίας μετατρέπεται σε απολαυστική πολιτισμική εμπειρία, καθώς διευρύνονται οι ορίζοντες προσδοκιών των μαθητών /τριών μέσα από ένα δίκτυο αναγνώσεων ποικίλων κειμένων, ιστορικών, εθνογραφικών, ανθρωπογεωγραφικών, λογοτεχνικών κ.ά. (Φρυδάκη, 2003). Οι μαθητές - αναγνώστες συνομιλούν με τα κείμενα και εκφέρουν τον προσωπικό τους, κριτικό και δημιουργικό, λόγο αξιοποιώντας διάφορα σημειωτικά συστήματα. Αναπτύσσουν δεξιότητες πολιτισμικής εγγραμματοσύνης, καθώς κάθε απόπειρα ερμηνείας των κειμένων δεν επιδιώκει την ανάδειξη του «κρυμμένου νοήματος» αλλά συνιστά απόπειρα νοηματοδότησής τους (Πασχαλίδης, 1999) μέσα από τον τρόπο που αυτά αποκρίνονται σε άλλα κείμενα (Bakhtine, 1984). Ο διαρκής διάλογος των κειμένων με την ιστορικά προσδιορισμένη πολιτισμική εμπειρία που τα δημιούργησε και τα προσέλαβε αποτελεί πρόκληση για το μαθητή - αναγνώστη, ο οποίος καλείται να ενεργοποιησει το σύνολο των ανταποκρίσεών του, αναπλαισιώνοντας τη γνώση κατά τρόπο ολιστικό, για να ανταπεξέλθει στην αναμέτρησή του με τον «κόσμο» των κειμένων.

Ζητούμενο είναι ο τρόπος με τον οποίο τέτοιου τύπου μαθησιακές διαδικασίες, που δεν εμπίπτουν στον τυπικό σχολικό γραμματισμό, θα βρουν «χώρο» στο ασφυκτικό περιβάλλον του ελληνικού σχολείου. Οι υπηρεσίες του Web 2.0 θεωρούμε ότι προσφέρονται για καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις. Αξιοποιούμε το περιβάλλον ασύγχρονης επικοινωνίας wiki για να οργανώσουμε ένα δίκτυο αναγνώσεων, μια λέσχη μαθητών - αναγνωστών. Η εφαρμογή αυτή του Web 2.0 μας επιτρέπει την παραγωγή, συχνά με τρόπο συνεργατικό, και τη δημοσίευση κειμένων (πολυτροπικών και υπερκειμένων), καθώς και την ανάγνωση και το σχολιασμό τους από τους αναγνώστες (μαθητές - εκπαιδευτικούς). Η νοηματοδότηση των κειμένων συντελείται μέσα από την αλληλεπίδραση των μελών της κοινότητας μάθησης σε συνθήκες αυθεντικής επικοινωνίας. Το νόημα του λογοτεχνικού κειμένου παύει να αποτελεί ένα κλειστό όλον και ο δάσκαλος δε λειτουργεί πια ως ο αυθεντικός διαμεσολαβητής του. Η ανάγνωση είναι μια δυναμική διεργασία, ανοιχτή σε καινούργια ερωτήματα που προκαλεί την αναστοχαστική συμμετοχή των μελών του δικτύου. Παράλληλα, η υλοποίηση σχολικών προγραμμάτων πολιτισμικού γραμματισμού προϋποθέτει την οργάνωση σε ομαδοσυνεργατικά σχήματα. Η εκπόνηση σχεδίου εργασίας, τύπου project, καθίσταται εφικτή σε περιβάλλοντα συνεργατικής γραφής, όπου ταυτόχρονα είναι δυνατή η ανίχνευση της προσωπικής συμβολής στη συλλογική προσπάθεια. Και, επιπλέον, η δυνατότητα της ασύγχρονης επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ομάδας αίρει τους περιορισμούς που θέτει το καθημερινό ωρολόγιο πρόγραμμα και οι εξωσχολικές δραστηριότητες των μαθητών.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Η ευρύτατη διάδοση και χρήση της τεχνολογίας στον τομέα της ανθρώπινης επικοινωνίας καθώς και η πολυπολιτισμική διάσταση των σύγχρονων κοινωνιών έχουν συντελέσει στο να αναπτυχθεί ένας γόνιμος διεπιστημονικός προβληματισμός γύρω από

την έννοια και τις μορφές του γραμματισμού (Αϊδίνη & Κωστούλη, 2001). Ο προβληματισμός αυτός έχει απλωθεί και στο χώρο των επιστημών της αγωγής, της παιδαγωγικής, της γενικής και ειδικής διδακτικής, καθώς και της εκπαιδευτικής αξιολόγησης. Απόρροια των παραπάνω αποτελεί η επαναδιατύπωση ή / και διεύρυνση των εκπαιδευτικών στόχων, η αναμόρφωση των σχολικών προγραμμάτων, αναλυτικών και ωρολογίων, ο επαναπροσδιορισμός των διδακτικών και μαθησιακών στρατηγικών, ο εξοπλισμός του σχολείου με την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή και η αλλαγή στάσης απέναντι στη διδασκαλία και τη μάθηση εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων. Το ζητούμενο για το σύγχρονο σχολείο είναι η κατάκτηση εκ μέρους των μαθητών διαφόρων μορφών γραμματισμού, και σε πολλά επίπεδα, ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία στα νέα, και συνεχώς αναμορφούμενα, κοινωνικά και πολιτισμικά δεδομένα (Χατζησαββίδης, x.x).

Στο πλαίσιο του παραπάνω προβληματισμού, θα πρέπει να εξετάσουμε, αρχικά, τις μορφές σχολικού γραμματισμού, οι οποίες χαρακτηρίζουν το ελληνικό σχολείο σήμερα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Κουτσογιάννης, 2007), ο παρεχόμενος σχολικός γραμματισμός μπορεί να επιμεριστεί στις ακόλουθες κατηγορίες: α) στον *τυπικό*, κατηγορία που περιλαμβάνει τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος με τα συνακόλουθα προγράμματα σπουδών, βιβλία, οδηγίες, βιβλία ύλης και όσα συνεπάγεται η διδασκαλία των εν λόγω μαθημάτων, β) στον *ημιτυπικό*, κατηγορία όπου εντάσσονται καινοτόμοι θεσμοί και προγράμματα, όπως η «ευέλικτη ζώνη», η διαθεματικότητα στη διδακτική προσέγγιση, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η αγωγή υγείας κ.ά., στο πλαίσιο των οποίων μπορούν να εφαρμοστούν εναλλακτικές διδακτικές / μαθησιακές προσεγγίσεις και μορφές αξιολόγησης και γ) στον *άτυπο* γραμματισμό, κατηγορία που σχετίζεται με την ευρύτερη σχολική, κυρίως εξωδιδακτική ζώνη, και περιλαμβάνει εκδηλώσεις όπως οργάνωση και πραγματοποίηση σχολικών εορτών και εκδρομών, μαθητικές κοινότητες, έκδοση εφημερίδας / περιοδικού, οργάνωση και πραγματοποίηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (λ.χ., θεατρικής παράστασης) κ.ά.

Το ενδιαφέρον, και ελπιδοφόρο, για το ελληνικό σχολείο είναι οι δύο τελευταίες μορφές γραμματισμού, οι οποίες ανοίγουν κάποιες ρωγμές στο ασφυκτικό και άκαμπτο σχολικό πρόγραμμα και επιτρέπουν στους εκπαιδευτικούς και μαθητές να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία μ' έναν πιο ευέλικτο και δημιουργικό τρόπο, να εξοικειώνονται με νέες μορφές και επίπεδα γραμματισμού και να διαμορφώνουν ένα περιβάλλον που ευνοεί την αλληλεπίδραση και την ουσιαστική επικοινωνία. Διατυπώνεται μάλιστα η άποψη ότι στο όχι τόσο απώτερο μέλλον η ύπαρξη των δύο αυτών μορφών γραμματισμού (ημιτυπικού και άτυπου) θα αποτελεί διακριτή διαφορά μεταξύ των σχολείων. Με άλλα λόγια αυτού του τύπου οι μορφές γραμματισμού αποτελούν τα μόνα, προς το παρόν, πεδία, όπου το ευέλικτο μαθησιακό πλαίσιο επιτρέπει ουσιαστικές παρεμβάσεις εκ μέρους της διεύθυνσης του σχολείου και των εκπαιδευτικών με στόχο την ανάπτυξη και καλλιέργεια πολλών από τις δεξιότητες που απαιτεί η εποχή μας (Κουτσογιάννης, 2007).

Πρόκειται για δεξιότητες που συνδέονται με την παραγωγή, κριτική επεξεργασία και κατανόηση ποικίλων κειμενικών ειδών και κειμένων, γραπτών, προφορικών, πολυτροπικών, υπερκειμένων (Κουτσογιάννης, 2007). Ο όρος *γραμματισμός*, λοιπόν, δεν περιορίζεται απλά στην ικανότητα για ανάγνωση και γραφή αλλά σχετίζεται με τη δυνατότητα του εγγράμμου ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς επίσης και μη γλωσσικά κείμενα όπως, για παράδειγμα, εικόνες, γραφήματα, σχεδιαγράμματα, χάρτες (Μητσικοπούλου, 2008).

Οι πολλές διαστάσεις του νέου γραμματισμού αναδεικνύουν την ανάγκη ολιστικής - διαθεματικής προσέγγισης της γλωσσικής διδασκαλίας. Υπό αυτή την έννοια, η αντίληψη

και συνακόλουθα πρακτική που περιορίζει την κατανόηση και παραγωγή λόγου στο πλαίσιο αποκλειστικά του γλωσσικού μαθήματος φαντάζει φτωχή και ξεπερασμένη. Το ζητούμενο είναι να έρθει ο μαθητής σε επαφή με ποικίλα κειμενικά είδη, επικοινωνιακά πλαίσια και σημειωτικούς πόρους, για να αναπτύξει όλες τις απαραίτητες δεξιότητες και στρατηγικές που θα τον καταστήσουν ικανό να κατανοεί και να παράγει λόγο σε πολύγλωσσα και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα (Χατζησαββίδης, x.x). Αυτό, εξ ορισμού, μπορεί να επιτευχθεί σε όλο το εύρος του σχολικού προγράμματος, και, βεβαίως, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων ημιτυπικού και άτυπου σχολικού γραμματισμού, που επιτρέπουν το άνοιγμα του σχολείου προς την ευρύτερη κοινότητα και διευρύνουν την επικοινωνία του με άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων, πέρα από την αισθητική απόλαυση που προσφέρει, συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων πολιτισμικού γραμματισμού. Πρόκειται για το σύνολο των δεξιοτήτων που επιτρέπουν την κατανόηση και αποκρυπτογράφηση ποικίλων πολιτισμικών μορφών και αναπαραστάσεων και τη συσχέτισή τους με συγκεκριμένες κοινωνικές εμπειρίες και σχέσεις, πολιτισμικές αξίες και ανταγωνισμούς (Πασχαλίδης, 1999). Το λογοτεχνικό κείμενο συνιστά σύνθετο πολιτισμικό - κοινωνικό κόμβο, με την έννοια ότι συμπλέκονται όλες οι διαφορετικές διαστάσεις και δυνάμεις της πολιτισμικής και κοινωνικής ζωής για την παραγωγή νοήματος (Πασχαλίδης, 1999). Η αναγνωστική πράξη είναι μια πράξη νοηματοδότησης του κειμένου μέσα από το διάλογο με άλλα κείμενα, στα οποία «απαντά / αποκρίνεται» και των οποίων τους σημειωτικούς κώδικες δανείζεται. Αυτό σημαίνει ότι, κατά την πρόσληψη του λογοτεχνικού κειμένου, ο δέκτης πρέπει να ενεργοποιήσει ένα ευρύ φάσμα αναγνωστικών δεξιοτήτων σχετικών όχι μόνο με το γραπτό κείμενο αλλά με όλο το φάσμα της πολιτισμικής παραγωγής. Οι αναγνωστικές πρακτικές, κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως ακριβώς και οι γλωσσικές, συνιστούν κοινωνικές πρακτικές και η παραγωγή νοήματος μια πολιτισμικά και κοινωνικά προσδιορισμένη ερμηνεία (Κωστούλη, 2000).

Οι αλλαγές αυτές, που αφορούν στον τρόπο παραγωγής και πρόσληψης των λογοτεχνικών κειμένων, υπαγορεύουν αλλαγές και στο καθεστώς της αναγνωστικής και ερμηνευτικής πρακτικής που επικρατεί στη σχολική πραγματικότητα. **Ο λόγος για τα κείμενα** μετατρέπεται σε **διάλογο με τα κείμενα** στο πλαίσιο της κοινότητας μάθησης (μαθητών – εκπαιδευτικών). Ενεργοποιούνται οι ανταποκρίσεις των μαθητών, κατατίθενται ερμηνευτικές υποθέσεις, αναγνωρίζεται το ρεπερτόριο των κειμενικών στρατηγικών, δημιουργούνται δίκτυα αναγνώσεων ποικίλων ειδολογικά κειμένων, νομιμοποιούνται πρακτικές κατασκευής της υποκειμενικότητας. Οι μαθητές/τριες οικοδομούν την ταυτότητά τους ως αναγνώστες αλλά και ως υποκείμενα, πολιτισμικά και κοινωνικά προσδιορισμένα, σε ένα μαθησιακό περιβάλλον που ευνοεί την ηθική της πολυφωνίας και του διαλόγου, την κριτική αυτογνωσία, τη διαπολιτισμική συνείδηση (Φρυδάκη, 2003).

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται η δραστηριότητα που προτείνουμε. Επιδίωξή μας είναι να διευρύνουν, οι μαθητές/τριές μας, τις αναγνωστικές τους εμπειρίες, να εξοικειωθούν με ένα εύρος στρατηγικών κατανόησης κειμένων και να αναπτύξουν, εντέλει, δεξιότητες πολιτισμικού γραμματισμού σ' ένα μαθησιακό περιβάλλον που υπηρετεί την αλληλεπίδραση, την πολυφωνία και τον αναστοχασμό. Η διαδικασία κατανόησης ολοκληρώνεται με πρακτικές γλωσσικής και πολυτροπικής έκφρασης που κινούνται σε ένα ευρύ φάσμα, από τον κριτικό έως το δημιουργικό λόγο.

ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΤΟ WEB 2.0

Η ανασύσταση του λογοτεχνικού περιεχομένου, αναγκαία για την κατανόηση κειμένων που τοποθετούνται εκτός του πεδίου της πολιτισμικής εμπειρίας των μαθητών/τριών, διευκολύνεται από τις δυνατότητες του διαδικτύου για αναζήτηση, διανομή, επεξεργασία και δημοσιοποίηση ποικίλου πληροφοριακού υλικού (ιστορικού, εθνογραφικού, γεωγραφικού, λογοτεχνικού, εικονιστικού).

Εμπειρικές έρευνες μεγάλης κλίμακας, ωστόσο, μας αποκαλύπτουν ότι η ευκολία στην πρόσβαση πηγών ψηφιακού περιεχομένου, σε συνδυασμό με το συνεχώς αυξανόμενο όγκο πληροφοριών, δεν εξασφαλίζει πάντα θετικά μαθησιακά αποτελέσματα (Μικρόπουλος, 2006). Αντίθετα, η στοχοθετημένη αναζήτηση πληροφορίας, με τη μορφή δομημένων σεναρίων, αποτελεί γνωστικό εργαλείο (Μικρόπουλος, 2006). Η ιστοεξερεύνηση (webquest), για παράδειγμα, ως δομημένη μορφή διαδικτυακής έρευνας, αποτελεί μια μορφή διερευνητικής μάθησης, στο πλαίσιο της οποίας το σύνολο της πληροφορίας, που τα υποκείμενα μάθησης επεξεργάζονται, προέρχεται από προεπιλεγμένες (από το διδάσκοντα – συντονιστή) διαδικτυακές πηγές (Dodge, 2001). Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι ότι επικεντρώνεται στην επίλυση ενός ρεαλιστικού προβλήματος. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, η «μάθηση που βασίζεται σε προβλήματα» (problem-based learning) αποτελεί μία εκπαιδευτική μέθοδο με στόχο να ενεργοποιήσει τους μαθητές ως προς την ανάληψη ρόλων και την ανάπτυξη συνεργατικής δράσης για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος (IMSA 2004). Τα προβλήματα αυτά είναι πραγματικά, διαθεματικά, πολυδιάστατα και επιδέχονται περισσότερες από μια λύσεις. (Παπανικολάου, Τσαγκάνου & Γρηγοριάδου, 2002). Ο μαθητής αναζητά τη σύνδεση της γνώσης με την πραγματικότητα, αλληλεπιδρά με συμμαθητές της ίδιας ομάδας για την εκπλήρωση του κοινού στόχου, επιβλέπει τη διαδικασία μάθησης του και αυτο-αξιολογείται (Μακρή-Μπότσαρη κ. ά., 2007).

Η εφαρμογή wiki παρέχει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης σε περιβάλλον ασύγχρονης επικοινωνίας. Σε ένα τέτοιο δυναμικό περιβάλλον η παραγωγή λόγου συντελείται με τρόπο συνεργατικό, καθώς τα όρια ανάμεσα στο δημιουργό και τον αποδέκτη καταργούνται και όλοι οι συμμετέχοντες λειτουργούν ως αποδέκτες και ταυτόχρονα δημιουργοί ποικίλου κειμενικού υλικού (Bruns & Humphreys, 2007). Το υλικό αυτό είναι ανοιχτό σε πολλαπλές αναγνώσεις και σχολιασμό από τα μέλη της ομάδας, δυνατότητα που εξασφαλίζει τον αναστοχασμό και την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων (Achterman, 2006; Bold, 2006).

Αναφαίνονται, συνεπώς, ορισμένες αξιολογικές παιδαγωγικές δυνατότητες της εν λόγω εφαρμογής. Στο περιβάλλον του wiki οι μαθητές/τριες αντιλαμβάνονται ευκολότερα το δυναμικό χαρακτήρα της γραφής και το αμφίδρομο της επικοινωνίας πομπού – δέκτη ενώ, παράλληλα, ασκούνται σε δραστηριότητες συνεργατικής γραφής. Έχουν τη δυνατότητα αλληπάλληλων διορθώσεων, συμπληρώσεων, αλλαγών στο αρχικό κείμενο, ενώ συνειδητοποιούν στην πράξη ότι η γλώσσα αποτελεί βασικό όργανο επικοινωνίας και όχι μόνο γλωσσικό υλικό προς εκμάθηση. Εξάλλου, το μορφωτικό υλικό που συγκροτείται μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί από άλλους ως πηγή γνώσης, δυνατότητα που εξασφαλίζει αυθεντικότητα στη μαθησιακή διαδικασία (Collis & Moonen, 2005). Τέλος, η εφαρμογή κρίνεται κατάλληλη για τη διεκπεραίωση projects, καθώς εξασφαλίζει συνθήκες αυθεντικής επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας εργασίας και ταυτόχρονα διασφαλίζει την ανάδειξη της ατομικής συμβολής των μαθητών/τριών στην παραγωγή του συλλογικού προϊόντος (ιστορικό σελίδας, συχνότητα επισκέψεων, ποσότητα και ποιότητα σχολίων). Λειτουργεί ως ανοικτό μαθησιακό περιβάλλον, καθώς εμπλέκει τα υποκείμενα, με τρόπο ενεργητικό και δημιουργικό, σε ποικίλες δραστηριότητες για την οικοδόμηση και αναπλαισίωση της γνώσης.

Για τους παραπάνω λόγους, αξιοποιούμε το wiki για να διαμορφώσουμε μια κοινότητα μάθησης που δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες μας να αναπτύξουν στρατηγικές επίλυσης προβλήματος, στοχοθετημένης αναζήτησης και επεξεργασίας ποικίλου κειμενικού υλικού, επικοινωνίας στα πλαίσια της ομάδας και της κοινότητας, μεταγνωστικού ελέγχου, και, τέλος, παραγωγής αυθεντικού και ανακινώσιμου λόγου και μαθησιακού υλικού, διαθέσιμου στο διαδίκτυο για περαιτέρω χρήση.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ Η ΒΑΣΙΚΗ ΙΔΕΑ

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο του πολιτιστικού προγράμματος «Η ελληνική παρουσία στις παραδουνάβιες περιοχές» που υλοποιείται το τρέχον σχολικό έτος (2008-2009) στο Βαρβάκειο Πειραματικό Γυμνάσιο. Με αφορμή το μυθιστόρημα του Ν. Θέμελη, «Για μια συντροφιά ανάμεσά μας», θα αποπειραθούμε μια διαφορετική προσέγγιση της Γλώσσας, της Λογοτεχνίας, της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, των Κοινωνικών Επιστημών (διδακτικών αντικειμένων στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική βαθμίδα) αξιοποιώντας παιδαγωγικά τις δυνατότητες του διαδικτύου. Οι μαθητές/τριες μας καλούνται να περιηγηθούν εικονικά και πραγματικά στις παραδουνάβιες ελληνικές παροικίες. Για το σχεδιασμό της λάβαμε υπόψη στοιχεία της δομής ενός webquest, στο πλαίσιο του οποίου (σχεδιασμού) προβλέπεται στοχοθετημένη αναζήτηση στο διαδίκτυο και επεξεργασία ποικίλου ιστορικού, εθνογραφικού, γεωγραφικού υλικού, παραγωγή και δημοσιοποίηση κειμένων κριτικού και δημιουργικού λόγου με τη χρησιμοποίηση, συχνά, περισσότερων από έναν σημειωτικών πόρων, σχολιασμό και ανταλλαγή απόψεων, αλληλεπίδραση μεταξύ των ομάδων και με το διδάσκοντα, έξω από τα στενά πλαίσια του ωρολόγιου και αναλυτικού προγράμματος. Τέλος, οι εμπλεκόμενοι/ες μαθητές/τριες δραματοποιούν σκηνές του μυθιστορήματος και, ακολουθώντας κάποιες από τις διαδρομές των μυθιστορηματικών προσώπων, πραγματοποιούν εκδρομή στη Βιέννη και στη Βουδαπέστη.

ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Ο σχεδιασμός της δραστηριότητας κινείται εντός του πεδίου μάθησης με επίλυση προβλήματος που εξασφαλίζει στη μαθησιακή διαδικασία αναπλαισίωση της σχολικής γνώσης και εγγύτητα στη ζωή. Έχει όλα τα χαρακτηριστικά ενός σχεδίου εργασίας, όπως η σχετική βιβλιογραφία αναφέρει (Frey, 1998). Στο δυναμικό περιβάλλον του web 2.0, η προτεινόμενη δραστηριότητα υπηρετεί τις ανάγκες του νέου γραμματισμού: στοχοθετημένη αναζήτηση και αξιοποίηση της πληροφορίας για την οικοδόμηση της νέας γνώσης.

Ειδικότερα, εμπλέκουμε ενεργά τους μαθητές/τριες μας στη διερευνητική διαδικασία ανασύστασης του ιστορικοκοινωνικού περικειμένου αξιοποιώντας την παιδαγωγική τεχνική «παιχνίδι ρόλων». Μέσα από την ένταξή τους σε ομάδες και την ανάληψη αντίστοιχου ρόλου, διεκπεραιώνουν την αποστολή που έχουν αναλάβει και, συνερευνώντας στοχοθετημένα, αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους και εκφέροντας τον προσωπικό τους λόγο, συνειδητοποιούν κατά τρόπο βιωματικό τον ολιστικό χαρακτήρα της γνώσης και αναστοχάζονται γύρω από το ρόλο τους στη μαθησιακή διαδικασία. Πρόθεσή μας είναι να αναθεωρήσουν τη θέση τους στην κοινότητα μάθησης και να υιοθετήσουν στο μέλλον στάση όχι παθητικού δέκτη αλλά ενεργού ατόμου και πολίτη (κριτικός πολιτισμικός γραμματισμός).

Επιδίωξη του προτεινόμενου project δεν είναι απλά η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού έργου από τους συμμετέχοντες μαθητές. Είναι κυρίως η δημιουργία δικτύου ανάγνωσης ποικίλων ειδολογικά κειμένων με στόχο την ανασύσταση και κατανόηση μιας εποχής

διαφορετικής από τη δική τους, η θεματική αναζήτηση στο διαδίκτυο πηγών τεκμηρίωσης, η επιλογή, σύνθεση και ανάρτηση δικών τους κειμένων, η συμπλήρωση, ο σχολιασμός και η μετατροπή τους από άλλα μέλη της ομάδας, και η εν τέλει, μετά από αναστοχασμό, παραγωγή ενός νέου κειμένου. Το τελικό προϊόν θεωρείται αυτονόητο ότι θα έχει παραχθεί από τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας, με την ιδιαίτερη δυνατότητα που δίνει το συγκεκριμένο τεχνολογικό εργαλείο για ανάδειξη της προσωπικής συμβολής των συμμετεχόντων.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Πρώτη φάση στην υλοποίηση της δραστηριότητας συνιστά η ενεργοποίηση των μαθητών μέσα από την προσπάθεια επίλυσης ενός υπαρκτού προβλήματος - επίτευξης ενός πραγματικού, χειροπιαστού στόχου: την πραγματοποίηση εκπαιδευτικής εκδρομής στη Βιέννη και στη Βουδαπέστη.

Στη δεύτερη φάση προσδιορίζονται οι ρόλοι και οι αρμοδιότητες που θα αναλάβουν οι ομάδες εργασίας των μαθητών/τριών. Βασική επιδίωξή μας είναι η βιωματικότητα και η συναισθηματική εμπλοκή των συμμετεχόντων μαθητών μέσα από την υιοθέτηση συγκεκριμένων ρόλων και την ένταξή τους σε μια συγκεκριμένη ομάδα συνεργατών. Η συμμετοχή τους στις ομάδες εργασίας είναι προϊόν ελεύθερης επιλογής, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους. Το περιβάλλον ασύγχρονης επικοινωνίας wiki διευκολύνει τη δικτύωση των ομάδων εργασίας για τη διεκπεραίωση του έργου τους. Διανέμονται οι εννέα ρόλοι των οποίων την αποστολή με συντομία σας παρουσιάζουμε. Οι Γεωγράφοι αναλαμβάνουν να ταυτίσουν αναφερόμενα στο μυθιστόρημα τοπωνύμια με σημερινές πόλεις-τοποθεσίες, να ανεύρουν και να σημειώσουν στο χάρτη σχετικές πληροφορίες για αυτές. Οι Χαρτογράφοι είναι επιφορτισμένοι με τον εντοπισμό στο χάρτη των εμπορικών δρόμων που αναφέρονται στο μυθιστόρημα, καθώς και την αποτύπωση του ταξιδιού αφενός του ήρωα από το Μπράσοβο στη Βιέννη αφετέρου της ηρωίδας από το Μπράσοβο στην Κέρκυρα. Οι Βιογράφοι συγγράφουν τη βιογραφία ιστορικών προσώπων που αναφέρονται στο έργο. Οι Κοινωνιολόγοι μελετούν θέματα καταγωγής, επαγγελματικής και κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των Γραικών ηρώων, τη θέση τους στην κοινωνική ιεραρχία, τη σχέση τους με την πολιτική και τη θρησκευτική εξουσία, τη αλληλεπίδρασή τους με τους «άλλους» (αλλοεθνείς, αλλόθρησκους). Η μελέτη εστιάζεται στην παροιμία του Μπρασόφ (Στεφανόπολης) και της Βιέννης. Οι Ανθρωπολόγοι εξετάζουν την κατοικία, την ένδυση, τη διατροφή, τη σχέση των δυο φύλων, τα ήθη και τα έθιμα στο Μπρασόφ, τη Βιέννη και την Κέρκυρα. Οι Ιστορικοί διερευνούν τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και τους τρόπους διάδοσής τους μέσω ατόμων ή ομάδων (π.χ., εκδοτική παραγωγή), την κατάσταση σε άλλες παροικίες (π.χ., Οδησσό), την κατάσταση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (κίνημα Πασβάνογλου), καθώς και το επίμαχο ζήτημα της «εθνικής συνείδησης». Οι Ξεναγοί προετοιμάζουν την ξενάγηση στη Βιέννη με βάση το ταξίδι του μυθιστορηματικού ήρωα. Οι Φωτογράφοι συγκεντρώνουν εικονιστικό υλικό προσώπων, παροικιών, εκδόσεων της εποχής και φωτογραφιών των αντίστοιχων τόπων στη σημερινή εποχή και αναλαμβάνουν τη φωτογραφική κάλυψη της εκδρομής. Οι Καλλιτέχνες δραστηριοποιούνται είτε ως εικονογράφοι σκηνών (έκφραση με ζωγραφική ή κολλάζ ...), είτε ως επιμελητές της παρουσίασης του τελικού προϊόντος, είτε ως θεατράνθρωποι που θα αναλάβουν τη δραματοποίηση σκηνών από το μυθιστόρημα (συνεργασία διασκευαστή, σκηνοθέτη, σκηνογράφου, ενδυματολόγου, που θα αξιοποιήσουν και τα δεδομένα των ανθρωπολόγων κτλ.).

Τόσο το περιεχόμενο της αποστολής κάθε ομάδας όσο και οι απαραίτητες διευκολύνσεις στην αναζήτηση και επεξεργασία πληροφοριακού υλικού προσδιορίζονται με σαφήνεια από τον εκπαιδευτικό - συντονιστή σε αντίστοιχη σελίδα του wiki.

Η επικοινωνία στο πλαίσιο του δικτύου είναι συνεχής. Οι μαθητές συγκεντρώνουν, δημοσιοποιούν, διανέμουν το υλικό τους, το επεξεργάζονται συνεργατικά, διορθώνουν, σχολιάζουν, αναθεωρούν τα κείμενά τους σύμφωνα με τις υποδείξεις τόσο του εκπαιδευτικού όσο και των συνεργατών της ομάδας. Κάθε ομάδα αναρτά το υλικό της στην ανάλογη σελίδα την οποία διαμορφώνει σύμφωνα με την αισθητική της. Προφανώς προβλέπονται και ενδιάμεσες «φυσικές» συναντήσεις ανατροφοδότησης μεταξύ των ομάδων και του εκπαιδευτικού - συντονιστή. Το τεχνολογικό εργαλείο, εκτός από τη δυνατότητα επικοινωνίας και συνεργατικής γραφής που εξασφαλίζει, κατοχυρώνει και την ανάδειξη της ατομικής συμβολής καθενός στην πορεία παραγωγής του έργου μέσα από το ιστορικό της σελίδας, τη συχνότητα επισκέψεων που καταγράφει, την ποιότητα και την ποσότητα των σχολίων. Οι συμμετέχοντες στο project αυτό-αξιολογούνται και αξιολογούν τόσο την ατομική συνεισφορά του καθενός στην ομάδα εργασίας όσο και το τελικό προϊόν κάθε ομάδας. Η αξιολόγηση είναι διαμορφωτική σε κάθε φάση της πορείας της δραστηριότητας και αποβλέπει στην κριτική επανεξέταση τόσο της πορείας όσο και των πεπραγμένων.

ΑΝΤΙΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η επιτυχής υλοποίηση αυτού του σχεδίου εργασίας είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων. Καθώς οι εφαρμογές του web 2.0 και η παιδαγωγική αξιοποίησή τους αποτελούν πολύ πρόσφατα δεδομένα, δεν έχουμε στη διάθεσή μας, ιδιαίτερα για την ελληνική εκπαίδευση, ερευνητικά δεδομένα για τη σύγκλιση ή απόσταση μεταξύ των προσδοκωμένων και των πραγματικών αποτελεσμάτων. Παραμένει ανοικτό ερώτημα με ποιο ακριβώς τρόπο, σε ποιο βαθμό και κάτω από ποιες προϋποθέσεις οι ΤΠΕ, ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, συμβάλλουν προς την αυτή την κατεύθυνση. Ενδιαφέρον θα είχε να διαπιστώσουμε και ποιες μορφές γραμματισμού κατατούν οι μαθητές/τριες καθώς και αν και πόσο αλλάζουν τις αναπαραστάσεις τους σχετικά με τη μαθησιακή διαδικασία (Κουτσογιάννης, 2007). Βασική προϋπόθεση επιτυχίας θεωρούμε, εξάλλου, την αλλαγή στάσης του εκπαιδευτικού ως προς το ρόλο του στη μαθησιακή διαδικασία. Οφείλει να λειτουργεί ως διαμεσολαβητής της γνώσης, διευκολυντής και εμπνευστής στην υλοποίηση του σχεδίου, έμπειρος ειδικός που οργανώνει τα βήματα της γνωστικής σκαλωσιάς πάνω στην οποία οι μαθητές οικοδομούν τη γνώση (Collis & Moonen, 2005).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Achterman, D. (2006) Beyond Wikipedia, *Teacher Librarian*, 34 (2), 19-22.
2. Αϊδίνη, Α. & Κωστούλη, Τ. (2001). Μοντέλα εγγραμματοσύνης: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτική πράξη, *Virtual School. The Sciences of Education On line*. Τόμος 2, τεύχη 2-3, Διαθέσιμο: <http://web.auth.gr/virtualschool/2.2-3/TheoryResearch/AidinisKoustouliLiteracyModels.html> (τελευταία πρόσβαση: 30/1/2009).
3. Bakhtine, M. (1984) Les genres du discours, Στο *Esthetique de la creation verbal*, Paris: Gallimard.
4. Bold, M. (2006) Use of Wikis in Graduate Course Work, *Journal of Interactive Learning Research*, 17 (1), 5-14.
5. Bruns, A. & Humphreys, S. (2007) Building Collaborative Capacities in Learners. The *M/cyclopedia* Project Revisited, <http://www.wikisym.org/ws2007/proceedings.html> (τελευταία πρόσβαση: 21/12/2008).

6. Collis, B. & Moonen, J. (2005) *An On-Going Journey: Technology as a Learning Workbench*, University of Twente, Enschede: The Netherlands.
7. Dodge, B. (2001). *Μια Ιστοεξερεύνηση για τις ... Ιστοεξερευνήσεις!!*, <http://www2.cytanet.com.cy/klimakio/epimorfosi/AWebQuestAboutWebQuests.htm> (τελευταία πρόσβαση: 30/1/2009)
8. Frey, K. (1998) *Η μέθοδος "Project"*. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
9. Θέμελης, Ν. (2005) *Για μια συντροφιά ανάμεσά μας*, Αθήνα: Κέδρος.
10. IMSA (2004) *What is PLB?* <http://www.imsa.edu/programs/pbln/tutorials/intro/intro3.php> (τελευταία πρόσβαση: 28/1/2009).
11. Κουντογιάννης, Δ. (2007) Οι ΤΠΕ στο πλαίσιο μιας συνολικής θεώρησης των φιλολογικών σχολικών πρακτικών, Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης*, τεύχος 3: κλάδος ΠΕ02 (σσ. 32–41), Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.
12. Κωστούλη, Τ. (2000) Κειμενοκεντρική προσέγγιση και κοινωνική / κριτική εγγραμματοσύνη: Η συμβολή της παιδικής λογοτεχνίας, *Virtual School. The Sciences of Education Online*. Τόμος 2, τεύχος 1, Διαθέσιμο: <http://web.auth.gr/virtualschool/2.1/TheoryResearch/Keimena.htm> (τελευταία πρόσβαση: 30/1/2009).
13. Μακρή-Μπότσαρη, Ε. κ. ά. (2007). Σύγχρονες αντιλήψεις για τη μάθηση και τη διδασκαλία και η εφαρμογή τους με εργαλεία υπολογιστικής και δικτυακής Τεχνολογίας, στο *ΤΠΕ και Θεωρίες Μάθησης-ΤΠΕ ως Καινοτόμος Δράση. Επιμορφωτικό Υλικό Γενικού μέρους του Προγράμματος Σπουδών για την Εκπαίδευση Επιμορφωτών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (σσ. 39-96).
14. Μητσικοπούλου, Β. (2008) Γραμματισμός, Στον τόμο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e1/index.html (τελευταία πρόσβαση: 25/1/2009).
15. Μικρόπουλος, Τ., Α. (2006) *Ο Υπολογιστής ως γνωστικό εργαλείο*, Αθήνα: εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
16. Παπανικολάου, Κ. κ. ά. (2002) Αξιοποιώντας το διαδίκτυο και το λογισμικό γενικής χρήσης ως διδακτικά μαθησιακά εργαλεία, Στο Κυνηγός, Χ., & Δημαράκη, Ευ. (επιμ.), *Νοητικά εργαλεία και Πληροφοριακά Μέσα: Παιδαγωγική Αξιοποίηση της Σύγχρονης Τεχνολογίας για τη Μετεξέλιξη της Εκπαιδευτικής Πρακτικής* (σσ. 119-160). Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.
17. Πασχαλίδης, Γ. (1999) Γενικές αρχές ενός νέου προγράμματος για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, Στο Β. Αποστολίδου & Ε. Χοντολίδου (Επιμ.), *Λογοτεχνία και εκπαίδευση* (σσ. 319-333), Αθήνα: Τυπωθήτω.
18. Φρυδάκη, Ε. (2003) *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*, Αθήνα: Κριτική.
19. Χατζησαββίδης, Σ. (x.x) Πολυγραμματισμοί και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, <http://users.auth.gr/~sofronis/docs/ergasia93.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 30/1/2009).

